

V.

ACEROTHERIUM INCISIVUM.

Közli

Petényi Salamon.

Magyarhoni földtani társaságunknak az is lévén egyik feladata, miszerint tagjai a honi föld- és lénytanban tett újabb felfedezések és szerzeményekkel megismerkedjenek : ez alkalommal ismét Petényi Salamon ismerteté meg az egybegyülteket, a körmöczbányai bányamérnök t. cz. Jurenak András barátja által mult 1850-ki decemberben a barsmegyei Szt.-Kereszt püspöki város közelében, névszerint Ferdinand császár főbányamenetben, harmadrendű „Molasse“ képletben felfedezett, s meghatározás végett ide Pestre hozzá küldött ősemmlős ritkázáfogával.

Ezen ritka ereklyéje az ősteremtésnek egy orrszaru-nemű fogazat emlős rágszervéhez (Gebiss) tartozott, mellyet Cuvier „*Rhinoceros incisivus*“ ; később Kaup mint magánálló állatnemet „*Acerotherium incisivum*“ ; Petényi pedig most magyar nyelven „*Hornyolt Szarutlanócz*“ név alatt állították fel.

Mint hogy a szarutlanócz mintegy alneme az orrszaruaknak tekintendő, alkalmat nyert az értekező az orrszaruakról általábani szólásra, kiemelvén azoknak testi és szellemi főjelényeit ; s elősorolván valamint a mostan élő, úgy az ő, v. i. már kiveszett fajokat, bémutatván egyszersmind a Magyarhóban eddigelé, valamint Erdélyben is fellelt és a m. n. Muzeum gyűjteményeiben megőrzött 2 ősfajnak, t. i. a *Rhinoceros Antiquitatis*, és a *Rhinoceros tichorhynus*-nak koponyáit s egyéb csontmaradványait.

Átment ezekután az értekező magára a *hornyolt szarutlanócz* leírására, bebizonyítván, mikép az orrcsontjának rövid, keskeny, vékony, finom és sima voltánál fogva képtelen volt a szarv hordásra, tehát valóban szarutlan. — Megemlítvén a tudva levő helyeket, mellyeken Európában leginkább találtattak a szóban lévő emlős maradványai : tudatá velünk egyszersmind az eddigelé Magyarhóban tudtára esett lelhelyeit s bemutatá magokat az itt felfedezett csontmaradványokat is.

Szerinte nálunk első lelhelye a szarutlanócz maradványainak a sós-kúti kőbánya volt, hol az 1847. évben az alsó állkapocsnak két töredékét lelték, mellyek egyikében tökéletes 6 zápfog látható.

Második lelhelye a Sopron városán kívül, északnyugatra fekvő *Kuruczdomb* (Krutzenberg), hol a kavicsásás alkalmával szinte egy szép, alsó állkapocshoz tartozó magánfog találtatván, szerencsésen került az odavaló lyceumi derék tanár, *Vidákőse* kezébe, ki azzal az 1847-ki ottan tartott orvosok és természetvizsgálók nagygyűlése alkalmával kedveskedett az értekezőknek, vele a m. n. Muzeum gyűjteményeit gyarapítandó.

Harmadik lelhelye a már fennebb említett főbányamenet bars-megyei Szt.-Kereszt város közelében. Az ott talált zápfog, előről való 3-ik foga a felső balállkapocsnak, s eddig tudtommal Magyarhonból egyetlenegy példánya a sokkal ritkább felső zápfogoknak. Kár tehát, hogy azt derék felfedezője nem a m. n. Muzeumnak szánta. — A metszőfogak, kivált a felsők, a legnagyobb ritkaságokhoz tartoznak, nálunk eddig a gyűjteményekben nem találtatnak.

Végtére arra figyelmezteté az értekező a társaságot, hogy mivel az utolsó 3 év lefolyta alatt már is honunk 3 külön s egymástól annyira távol eső helyein találtattak az annakelőtte itt ismeretlen szarutlanócz maradványai: hogy belőle hazánk minden bizonynyal többet is, tán egész csontvázakat képes előmutatni, valamint sok egyéb kihalt, őslényeknek ezereit mutatandja elő, mihelyt az eddig nálunk annyira parlagon heverő honi föld- és őslénytan nagyobb buzgalom, szorgalommal és sikerrel fog műveltetni, s hogyha azoknak segédeszközei s emeltyűire, t. i. az őslények gyűjtése s megmentésére, kitarató nagyobb figyelem és munkásság fog fordítatni.